

Cornelis Verhoeven (1928-2001):

Een leven lang lezen, nadenken en opschrijven

'De meest vruchtbare en oorspronkelijke wijsgeer die het Nederlands taalgebied heeft voortgebracht.' Aldus typeerde Jacques De Visscher in 1985 Cornelis Verhoeven. Zestien jaar later mag deze constatering nog eens stevig worden onderstreept. Er volgden nog acht vruchtbare jaren als hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Zijn onderwijsthema's uit die tijd verschenen niet zelden daarna, uitgewerkt, in boeken, zoals in *Het dat, het wat en het waarom. Een inleiding in de Griekse metafysica* (1996) – een meesterlijke inleiding, die ook internationaal haar gelijke niet kent – en in *Leibniz, filosoof van de zevende dag* (1997). Ook na zijn emeritaat bleef Cornelis Verhoeven actief: hij gaf collegereksen in Tilburg, Amsterdam en Eindhoven, schreef nog eens zeven boeken, vertaalde vier werken van

klassieke auteurs en was tot na zijn sterfdag wekelijks present als columnist in *Trouw*. Nóg een Plato-vertaling verscheen recentelijk; een bundel met beschouwingen rond 'favoriete zinnen' is nog onderweg. Verhoevens nog op te stellen complete bibliografie zal ruim 80 boektitels vermelden en vele duizenden artikelen, columns en boekbesprekingen in dag- en weekbladen, alsmede in culturele en wijsgerige tijdschriften.

Het is duidelijk dat Cornelis Verhoeven zijn al jong ervaren roeping tot studie en intellectueel werk serieus heeft genomen. In zijn herinneringen aan zijn seminarietijd schrijft hij: 'Het liefst zat ik alleen op mijn kamertje, aan een tafeltje dat de timmerman speciaal voor mij had gemaakt, te lezen en te schrijven. Ik had ook het gevoel dat ik daar mijn leven mee

Foto: Brabants Dagblad.

door zou willen gaan ...' Dat leven was overigens ook met andere taken gevuld, die hij minstens zo serieus nam: ruim 25 jaar als docent klassieke talen aan het Marialyceum en het Jeroen

Bosch College, daarna ruim tien jaar hoogleraarschap in Amsterdam. Maar lezen, nadenken en opschrijven was zijn eigenlijke passie. Hij telde eens na dat hij al zo'n 2000 bladzijden geschreven had voor de eerste werd gedrukt. Naar verluidt liet hij zijn Nijmeegse promotor kiezen uit drie grote deels al geschreven manuscripten. Hij promoveerde in 1956 (één jaar na zijn doctoraalexamen) op *De symboliek van de voet*, onlangs (terecht) heruitgegeven door Damon, die sinds enkele jaren naast nieuwe boeken van Verhoeven ook een reeks heruitgaven in gebonden vorm op de markt brengt. Er volgden de aandacht trekkende essays in de tijdschriften *Roeping* en *Raam*. Een van die essays, *Rondom de leegte* (1965), werd in uitgebreide vorm met acht drukken en twee vertalingen, Verhoevens meest succesvolle boekpublicatie. En niet ten onrechte: het leest nog steeds als een spannend essay, cirkelend om wat wél belangrijk maar niét te vatten is. Een thema dat constant aanwezig blijft, net als de daarmee verbonden afkeer van denkers en ideologieën die die leegte wel eens plompverloren en parmantig willen vullen. Daarna is de nog steeds veelgelezen *Inleiding tot de verwondering* (1967, heruitgave 1999) het volgende succesvolle boek: een prikkelende stimulans tot zélf nadenken in plaats van lesjes opzeggen en napraten, geschreven in één paasvakantie. Vervolgens verschijnt er ieder jaar wel minstens één boek of vertaling, zoals de brieven aan Lucilius van Seneca, grotendeels tijdens tussenuren in de docentenkamer van het Jeroen Bosch College geschreven, verder vertalingen van werken van o.m. Plato, Aristoteles, Cicero en Augustinus. Wie nu deze imponerende reeks voor zich in de boekenkast ziet staan, zal verbaasd staan over de diversiteit van thema's en genres: bundels van essays over actuele onderwerpen, wijsgerige monografieën en commentaren – bijvoorbeeld *Mensen in een grot* (1983), het meest oorspronkelijke én meest tref-

fende commentaar bij Plato's allegorie van de grot dat ik ken – een prachtige reeks van boeken rond intieme, existentiële en autobiografische thema's (zoals *De resten van het vaderschap*, *Een vogeltje in mijn buik*, *De glans van oud ijzer*), aandachtige bespiegelingen over de taal (o.m. *Herinneringen aan mijn moedertaal*) en rond zinnen en woorden (zoals in *Een register*).

P.C. Hooftprijs 1980

Ondanks de grote omvang en diversiteit van zijn oeuvre zijn Verhoevens geschriften verbonden door een verwant pathos en een herkenbare toon. Steeds keren de thema's terug van de verwondering, de menselijke elementaire passiviteit, de prioriteit van de rijke en overweldigende werkelijkheid op wat we er van kunnen denken en zeggen, de ironisering en demoralisering van het activistische, bazige en gewelddadige, de kwetsbaarheid van wat de moeite waard is, de gehechtheid aan wat intiem en nabij is.

Al vlug werd onderkend dat hij een goed en virtuoos schrijver was. Hij werd bekroond met de Literatuurprijs van de Provincie Noord-Brabant (1964) en de Anne Frank Prijs (1971). Later volgden de essay-prijs van NRC-Handelsblad (1979), de P.C. Hooftprijs voor Letterkunde (uitgereikt in 1980), een eredoctoraat van de KU Brussel (1998).

De waardering voor zijn werk is zeker niet onvermengd en onverdeeld. Als cultuurcriticus en polemist, wars van modieuze stromingen, heeft hij weerstanden opgeroepen bij degenen die zich door zijn kritiek voelden aangesproken. Zijn genuanceerde en omcirkelende schrijfstijl riep nogal eens het ongeduld en ongenoegen op van critici die een doortastender en activistischer taalgebruik voorstaan.

Twee kleine persoonlijke anekdotes tot slot, die misschien veelzeggender zijn over zijn kwaliteiten als schrijver en denker dan prijzen en onderscheidingen. Verhoeven publiceerde veel in het cultureel maandblad *Streven*.

Tot voor kort was de taalgevoelige jezuïet Frans van Bladel er de geduldige eindredacteur, die met talrijke minutieuze correcties, aanvullingen en omwerkingen nog van ogenschijnlijke wartaal helder en coherent Nederlands wist te maken. Maar als er weer een nieuw artikel van Cornelis Verhoeven op de redactie binnenkwam was zijn reactie: 'Daar blijf ik van af. Verhoevens stukken kunnen altijd récht naar de drukker'.

Enkele maanden geleden kreeg ik een e-mailtje van een van mijn Eindhovense studenten, die Cornelis Verhoeven als gastdocent had ontmoet. Als afstuderend technisch bedrijfskundige doet hij een stage bij een multinational in Rotterdam. Conform mijn advies, blijkbaar ooit in een college gedaan, las hij tijdens de heenreis in de trein filosofie, en op de terugweg een roman. Of ik nog filosofische leestips had? Hij was nu bezig met een boek van 'mijnheer Verhoeven': *Met de ogen van Plato* – 'en mijnheer Verhoeven is natuurlijk altijd goed'. Een mailtje dat 'mijnheer Verhoeven' nog met genoegen in het ziekenhuis onder ogen kreeg.

Met Cornelis Verhoeven stierf inderdaad de meest oorspronkelijke en productiefste denker van het Nederlands taalgebied. Zijn huidige en toekomstige lezers mogen hem dankbaar zijn. Voor de filosofen onder hen is hij een aansporing om aandachtig en eerbiedig de klassieken te lezen, en zélf te denken en ijverig te zijn.

* Wil Derkse was leraar scheikunde aan het Jeroen Bosch College en promoveerde in 1993 bij Cornelis Verhoeven op het proefschrift *On Simplicity and Elegance: An Essay in Intellectual History*. Hij is werkzaam als wetenschappelijk directeur van de Radboudstichting en als bijzonder hoogleraar Wijsbegeerte bij de TU Eindhoven.